

leja prihaja in se tedaj vidi, da se na pitanje obrnjena klaja splačuje, to je, da živina še zmiraj mesa, masti in loja nastavlja na život svoj. Kakor hitro pa gospodar vidi, da ne gré debeljenje naprej, je čas jenjati s pitanjem in blago v denar spraviti.

List iz Dunaja

o gospodarskem učilu ljudskih učiteljev.

Poslal J. Levičnik.

9. septembra 1869.

Odkar sem Vam, iz Dunaja, zadnjikrat pisal, nakupičilo se mi je zopet mnogo gradiva za pisanje. Kakor sem bil že zadnjič omenil, bili smo šli 29. dne u. m. s slovečim čelarjem gosp. dr. Meliher-jem v Vagram, kjer ima na ondodnih prostranih poljanih mnogo čbelnjakov. So pa ti čbelnjaki, kar se le dá priprosto narejeni in tako slabotno postavljeni, da bi kakov večji piš lahko vse na kup pometal. Stojé tudi kar notri po sredi neizmernega ajdovega polja, in le ozke stezice peljejo od kolovozov tje v srede njiv do njih. Da čbelnjaki ne morejo biti tako trdno in lično narejeni, kakor naši kranjski, to se že po tem lahko razume, ker so čbele tu menda le za čas ajdove paše; — kako veliki pa bi morali ti čbelnjaki tudi biti, ker v enem samem smo našeli blizo 100 slamnatih peharjev, in en sam pehar vzame na višavo skoraj toliko prostora, ko dva naša kranjska panja. Na okrogu kake pol ure pa smo bili našeli, če se prav spominjam, 10 takih čbelnjakov. Kolikor se je dalo zavolj tesnega prostora v sredi ajdonosnih njiv, nam je g. dr. Meliher razkazeval čbelne peharje v njihovih znotranjih delih, in pri tem ogledovanju smo se prepričali, da so naši kranjski panjovi v mnogem oziru vendar le zelo praktični. Zlasti kjer je treba čbele mnogokrat prevajati s paše na pašo, kakor se to godí po Slovenskem, zato ga ne bo z lepo bolj pripravnega panjú najdel, kakor je ravno naš domači. Znan pa je naš kranjski panj tudi g. dr. Meliher-ju, in v razstavi raznih panjev, ktere nam je omenjeni gospod razkazeval 3. dne t. m. na svojem domu, videli smo tudi tega. Sploh bi mogel o vsi ti razstavi mnogo govoriti; al za to mi pa danes primanjkuje časa.

Kar zadeva kemijo, imeli smo razun navadnih skušenj dve večji demonstraciji 2. in 3. septembra v kem. laboratoriju tukajšnje politehnike, v kateri dvorani se nam tudi navadno kemija razklada; gospodarstvene demonstracije smo imeli, odkar sem zadnjič pisal, tudi zopet dve, in sicer 1. in 2. dan t. m. Razkazevala so se nam zopet raznovrstna gospodarstvena mašinska orodja, pa tudi razna semena, mnogo škodljivih plevelskih izrastkov itd. Videli smo pri ti priliki tudi pravi Peruanski Guano (kterega je pa žalibog! vedno manj dobiti) „Baker-Guano“ in mnogo drugih tvarin, iz katerih se napravlja dober umeten gnoj. Ne smem tu zamolčati, s kako skrbljivostjo nas naš profesor dr. Vilhelm pri raznih prilikah opominja, kako naj se varujemo verjeti tistim širokoustnim hlastačem, ki po časnikih tako radi hvalijo ta in una dobra semena, umetni gnoj itd.; največkrat je to le sleparija. Z veliko hvalevredno skrbjo nam priporočuje omenjeni g. doktor tudi pri marsikteri priliki, obračati se zlasti v zadevi nakupovanja raznih semen na naša gospodarska (kmetijska) društva, ktera so povsod z veliko uljudnostjo pripravljena, dobiti take reči na pravem mestu, in o katerih smemo biti brez strahu, da bi nas kdo opeharil. Mnogokrat se pri taci opombah spominjam naše vrle kranjske kmetijske družbe, ki je za našo deželo in sploh za Slovence že toliko koristnega dognala; — hvalo jej morejo naši kmetje vedeti tudi

za toliko koristnih knjig, ki jih je že na svitlo dala. Tako na priliko v „Umnem kmetovanju“ najde naš narod v svojem domačem jeziku skoraj do malega vse, kar se nam o kmetijstvu tukaj na viši učilnici razklada. Rečem pa odločno: do malega vse! kajti, kakor dandanašnji marsikaj, napreduje tudi gospodarstvena olika od dne do dne. (Kon. prih.)

Zgodovinske stvari.

Deželni zbor Kranjski 12. septembra 1847. leta in pa okraj Žumberški.

Vojvodina Kranjska bila je nekdanj veliko večja kakor je dandanes. Namen teh vrstic vendar ni spuščati se v vse, kar je bilo nekdanj zemlja dežele Kranjske; le objaviti odlomek o tem, za česar je bila pravda med kraljestvom Hrvaškim in med vojvodino Kranjsko, utegne zanimivo biti zdaj, ko Žumberčani radostno nam željo razglašajo, da bi prišli soped pod vojvodino Kranjsko kakor so nekdanj bili.

Le zgodovinsko črtico tedaj, in to iz 1847. leta, podati našim čitateljem, je namen teh vrstic.

Dunajska c. k. dvorna kancelarija je z ukazom od 24. avgusta 1847. leta velela tadanjim stanovom Kranjskim, naj prinesó pred deželni zbor kranjski obravnave zaradi uravnanja méj med artikularno komisijo Hrvaško-Kranjsko leta 1846., kateri je prvosednik bil škof zagrebški Jurij Haulik in v kateri so Kranjsko deželo zastopali grof Vuk Lichtenberg, zastopnik stanov Kranjskih, in in c. k. okrožni glavár Novomeški Laufenstein in c. k. okrožni glavár Postonjski Košaker.

12. dan t. m. je preteklo ravno 22 let — bilo je namreč 12. septembra leta 1847. — ko je grof Lichtenberg tadanjemu postulatnemu deželnemu zboru poročal tako:

„Da zadostujemo ukazu visoke dvorne kancelarije, treba pred vsem, da zbrani stanovi izvedó, kako dandanes stojé obravnave zaradi mejne uravnave.

Hrvati so stavili 6 zahtev (pretenzij). Med temi je mejna pravda med mestom Reko in grajščino Kastavsko bila že pred več leti po poti pogodbe konečno rešena; to pogodbo je presv. cesar potrdil, in vsled tega so bili mejniki med obe deželi postavljeni in dotične mape narejene.

V lanski skupščini 10. oktobra artikularne komisije v Zagrebu so Hrvaški zastopniki odločno odstopili od zahtev na Metliško zemljo in kar k njej spada. Te pravde je tedaj konec. Po takem Hrvati zahtevajo zdaj le še Stari Kot in Novi Kot (Alt- und Neuwinkel) v okraji Kočevskem, — Panovje poleg Mokric v kantonu Kostanjeviškem, — majhne vasi: Trnovica, Kukolani in Bastjani v okrožji Pazenskem, — gozd Smrekovac v okraji Kastavskem.

Kranjska dežela nasproti pa ima le dve, a jako važni zahtevi; ona namreč zahteva vas Prezid (Alt-babenfeld), ki je nekdanj spadala pod Postojnsko kresijo*) in ki šteje nad 100 hiš z obširnim gozdom, ter meri 9371 oralov in 1313 štirj. sežnjev zemlje; — druga zahteva pa sega po Žumberškem okraji z Marijedolom in dotičnimi enklavami; zemlja ta ni še merjena, a večja je kakor Prezidska. Ta okraj je spadal nekdanj pod Novomeško okrožje (kresijo), k državni grajščini Kostanjeviški, Ruberški,

*) Prezid in kar k njemu spada, je Kranjska zemlja; to pričajo stara pisma; zemljišče to dalo se je za odločeni čas le v zakúp (štant) železni fabriki. — Tako dokazuje Postonjski okrožni glavár v svojem pismu, ki ga je v Zagrebu 17. oktobra 1846. leta zapisniku priložil.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 22. septembra 1869. ~

Gospodarske stvari.

O sedanji in prihodnji vrednosti ljubljanskega močvirja.

Ljubljansko močvirje, tudi „mah“ (morast) imenovano, je na raznih krajih razne baže. Blizo bregov in potokov je šota vsa sprstenela in močno namešana z naneseno zemljo; dalje proti sredi je po vrhu nekoliko čevljev na globoko z rastlinskimi ostanki preprežena, niže pa je blatista šota.

Od tega sveta pa velja, kar tukaj sledi.

Tako močvirje je mogoče predelati v stanovitno rodovit svet, ako se odeja preprežene šote do blata spravi; to se s požiganjem ali izrezovanjem izpeljuje.

Česa se kaže poprijeti, naj razjasnijo sledeče vrstice.

Kdor se loti požiganja, mora najmanj 7 do 8 let orati, požigati, sejati, žeti. Če mu ni slana vsega pridelka posmodila in če dobro obrodi, se more pridelek od orala ceniti k večjemu do 30 gold.; ako se polovica odšteje za delo, ostane po takem 15 gold. na leto, ali za 8 let 120 gold.

Kdor se pa loti izrezati prepreženo šoto, jo lahko vreže in postrže v 8 letih, vsako leto po 200 štirjaških sežnjev. Teh 200 sežnjev mu dá 1000 centov suhe šote, ktera po 20 kr. cent vrže 200 gold. Za izrezanje, sušenje in zlaganje v kupe plača se navadno po 2½ kr. od centa, od vseh 1000 centov 2500 krajc., to je 25 gld., ostane tedaj za delo, zemljiščin dohodek in za vožnjo 175 gold.

Iz tega se kaže, da mah več dobička daje, ako se šota reže in prodaja, kakor da se požiga. Po doli vzeti šoti z dohodkom od 600 gold. ostane še svet pripraven za kmetovalsko obdelovanje za njivo ali za travnik, vrednosti gotovih 200 gold.

Dragi posestniki močvirja! Ne zametujte tedaj več tako nemarno kakor do zdaj svojega močvirja; on bode v kratkem kupcev imel, ki ga bodo drago plačevali, kajti po novih železnicah, ki se snujejo v našo deželo in iz naše dežele, nastalo bode gotovo mnogo fabrik, ki bojo za kurjavo potrebovale veliko šote.

Dr. J. Orel.

List iz Dunaja

o gospodarskem učilu ljudskih učiteljev.

Poslal J. Levičnik.

Dne 7. t. m. smo se peljali pod vodstvom posebno prijaznega in umnega sadjerejca g. kapitarja P. G. Schirnhofer-ja v Azgersdorf, kjer nam je hvalevredni lastnik ondotne fabrike, g. Janez Fichtner, sam osebno razkladal najpoprej v svoji dvorani teore-

tično svoje postopanje v sadjereji, v reji solnčnic, trt in murb; — od tod nas je peljal najpred na vrt in nam razkazeval ondi, kako izreja in goji na umetni način postrvi; od tukaj pa peljal nas je dalje v svojo drevnico in sadunosnik. Kar smo slišali v njegovi dvorani teoretično, to in še mnogo več družega in koristnega smo videli tukaj praktičnega v živi resnici. Vnema za sadjerejo, za katero g. Fichtner res gorí, pa tudi uljudna postrežljivost, s katero se je omenjeni gospod kake 3 ure med nami mudil ter vodil nas od gredice do gredice po vrtu, vredna je javne zahvale. Predno smo se od gosp. Fichtner-ja ločili, pokazal nam je še eno od njega iznajdeno sejavno mašino, ki je prav priprosto, pa dobro sestavljena. Dal je tudi konja v njo vpreči in posejati pred našimi očmi eno lého koj na vrtu ž njo. Hvaležnega srca smo se od tod ločili.

Tudi profesor naravoslovja g. Hajek nam je že trikrat napravil prav podučne demonstracije. 30. dan u. m. nam je v politehnični mineralni zbirki razkazoval mnogovrstna kamenja, rude, okamnine itd. Tudi mnogo kranjskih rud smo videli tukaj. 4. dan t. m. peljal nas je omenjeni gospod na cesarski vrt v Schönbrun. Bil je prav prijazen popoldan; zveradi in tice so bile vse na prostem; šli smo s profesorjem od oddelka do oddelka, ki nam je razkladal mnogovrstne lastnosti tu zbranih živali. Od zverinjaka smo šli v botaniški vrt, kjer nam je priljudni gospod profesor nadaljeval v struki rastlinstva svoje poduke. — Včeraj, na dan Malega Šmarna, pa nas je povabil na malo popotvanje. Peljali smo se z južno železnico do Azgersdorf-a, od tam šli peš v dva kamnjolóma, kjer se nahaja veliko okamnin; vse smo na drobno ogledali. Naprej smo se podali po neskončni lepi okolici memo Kalksburg-a čez mali griček v Kaltenleutgeben, to je vas, od kodar ves Dunaj dobiva apno; od tod smo šli zopet naprej čez lepo planino v Brühl. Človek skoraj začudenja strmi o dobrotljivosti majke narave, ktera je v obširne planjave dunajske okolice položila ko mili darek tako skrito, divje-romantično-idilično dolinico. Kar pa jej ni dala narava sama, dodala je še umetna roka človeška, toraj tudi ni čuda, da le-tod o poletji Dunajčanov vse mrgolí. Med popotvanjem je gosp. profesor skor ves čas botaniziral, in marsikak učenik je nesel na večer lepo zbirko okamnin, cvetek in zelišč seboj nazaj na Dunaj.

30. dne u. m. dopoldan nas je bil počastil tudi zopet gospod minister grof Potocki med ukom s svojo nazočnostjo, in s tem dovolj očitno pokazal svojo pozornost našemu poduku.

17. septembra 1869.

Čas našega bivanja na Dunaji nagnil se je h kraji; en teden še, in razkropili se bomo zopet na vse strani sedanje Cislajtanijske, ter poslovili se z večino naših do-

sedanjih znancev in prijatlov menda za vselej. Dokončali smo dozdej že dva predmeta; tudi sviloreje smo se danes učili; al čas, ki je bil odločen temu v sedanjih časih tako važnemu predmetu, bil je tako kratek, da si ga skoraj imenovati ne upam: v poldrugi uri bili bi morali zapomniti si ves ta nauk! — Sploh se imamo, ker gre čas bolj h kraji, vedno več učiti; gradiva je res toliko, da se profesorji sami čudijo ter pravijo, da tako obilno nakupičene dušne hrane prebaviti je želodcu skoraj nemogoče; „für geistige Speisen gibt es aber keine Speisepulver“, nam je šaljivo nedavno nek profesor djāl. Vendar pa moremo z resnično hvaležnostjo navdani biti do vseh, ki so nam pripomogli, da smo tukaj; kajti kdor hoče pazljivo poslušati, nabral si bo zlatih naukov na kupe za-se in za sebi v poduk izročeno mladost, in to zlasti za take kraje, kjer se prebivalci pečajo s poljodelstvom in živinorejo. Tudi gledé gozdov bi marsikomu, ki ima svojo sekuro preostro nabrušeno, privoščili, da bi bil poslušal nauke o tem, zlasti za naše gorjanske kraje tako važnem predmetu. Po dunajskih ulicah bi zamogli taki „gozdni strojevci“ tudi videti, kako naj se skrbi za gozdni zárod in njegovo ohranjenje. S toliko skrbljivostjo se gojijo mlada drevesca novih drevoredov in perivojev, da noben vrtnar za svoje nježne cvetke bolje skrbeti ne more. Zato se pa tudi ni čuditi, da smo v kljub ne ravno ugodnemu jesenskemu vremenu že pred tednom tu divje kostanje vdrugič cvesti videli. — Včeraj se je peljal ves naš razred v Klosterneuburg. Imeli bi bili ogledati ondotno velikansko drevesnico in vinograde: velikansko drevesnico rečem, in to po pravici, kajti nič manj ne obsega ko 20 oralov zemlje. Drevesnico smo obhodili po večem vso; al na poti v vinograde nažgal nas je bil dež tako, da jih je le nekoliko na dotično mesto prišlo. Škoda, da se nismo mogli ozreti bolj na tanko po nogradih; nič manj jih namreč ni skupaj na eni lastnini ko 100 oralov. To bo več kapljice! da jej bi le še vreme bolj ugodno bilo! — Na prihodnjo nedeljo je napovedana še ena večja demonstracija v Azgersdorf in Mödling; s tem mislim, da bodo naše demonstracije skončane.

Mašina, ki robka turšico, velika dobrotnica na več strani.

V izgled tudi drugim krajem.

Iz Dobrépolj 10. sept.

V 36. listu „Novic“ je bilo iz seje odbora družbe kmetijske naznanjeno, da je sl. odbor srenjčanom naše fare za 10 gold. v last prepustil mašino, s katero se turšica robka. Naj bode toraj s temi vrsticami slavnemu odboru za dar znižane cene spodobna očitna zahvala izgovorjena. Ne bode pa morebiti od več, ako pri ti priliki ob kratkem spregovorimo o namenu, zarad kterega smo omenjeno mašino na pósodo prosili in ktero posebno korist še ž njo doseči upamo. — Med pridelki tukajšnjega kraja se sme, razun krompirja, na prvo mesto staviti turšica; največ se je seje in toraj tudi v primeri z drugimi žitnimi vrstami največ pridelal; večletne skušnje pričajo, da je zemlja in obnebje tukaj za-njo posebno ugodno. Vsak kmetovalec pa vé, koliko truda veljá in koliko časa se potratí, predno je zrnje od štokov obrobkano. Namesti da bi ženstvo predlo, možaki na pr. razno orodje pripravljali, koše pletli itd., se družina v večerih po več tednov s tem robkanjem ukvarja. Očitno je toraj, kako koristna je za kmetovalca mašina, ki v malih urah delo opravi, ktero mnogo rok še le v mnogih dneh, da ne rečem tednih, dovršiti more. Lahko je toraj misliti, kako ustrezno

je bilo kmetom, ki so na vrsto prišli, da so mašino rabili in kako radi so se je posluževali. Vsakteri je bil pa tudi rad pripravljen po meri dela, ki ga je mašina imela, jej par bokalov zrnja podariti. Mašina je tedaj tudi služila ter imela dohodke. In kaj s tem zaslužkom? Da kratko povem, ti dohodki mašine imajo najprej namen, revnim otrokom, ki jih je v fari obilo, biti, ako smemo tako reči — sv. Nikolavž. Iz prodanega zrnja namreč se ima otrokom, ki zavoljo revščine ter pomanjkanja dostojne obleke in obutve ne morejo, zlasti pozimi, ne v cerkev ne v šolo hoditi, oskrbeti kako oblačilce, obutev itd. In ker ena sama mašina, kakor se je pokazalo, nikakor ne zadostuje, bode ta mašina imela nalogo, še drugo mašino zaslužiti in omisliti ter sčasoma po primeri večih dohodkov kupiti tudi in med ukaželjne kmetovalce razdeliti koristnih bukev, pospeševati in podpirati sadjo- in sviloreje itd. Razun tega toraj, da se ima delo polajšati, mnogo dragega časa drugod koristno porabiti, da imajo kmetje ob enem tudi priložnost, korist kmetovalskih mašin spoznati in ceniti, še marsikaj družega od te mašine zahtevamo — in skušnja lanskega leta spričuje, da bomo po ti lahki in praktični poti tudi, ako Bog dá, kolikor toliko dosegli in vresničili. Ali bi se ne dalo z enacim vspehom tudi drugod, kjer pridelajo dosti turšice kaj enacega poskusiti in vpeljati? *) Ob enem pa naj bode očitna zahvala izrečena tudi vrlemu g. Šolmajer-ju, ki nam je pripomogel, da smo mašino, ki nam je zdaj blagovoljno v last prepuščena, iz kmetijskega vrta v Ljubljani dobili na pósodo.

M. Smolej.

Delitev premij

lastnikom lepih kobil in žebcev.

bode, kakor so „Novice“ že davno naznanile, za deželo kranjsko letos v Kranji, in to prihodnji petek 24. dan t. m. dopoldne ob 9. uri.

Skušnje na vrtu družbe kmetijske ljubljanske.

Letošnje skušnje so posebno rodovitnost sledečih pridelkov potrdile; kdor jih želi kupiti, naj se obrne do podpisanega. Podolski oves za seme se mernik prodaja po 1 gold. 50 kr., zlata Erlaška pšenica za seme po 3 gld., — ameriški rumeni krompir po Goličevi šegi sajen z dvajseternim pridelkom po 2 gold. 50 krajc. cent, — rdeči okrogli Rošičev krompir z 45. do 50ternim pridelkom po 1 gold. 80 krajc. cent. — Zavoj se cenó zarajta.

V Ljubljani 15. septembra.

Fr. Šolmajer,
pri sv. Jakobu štev. 148.

Znanstvene stvari.

Sporočilo

o XV. odborovi skupščini Matice slovenske.

v Ljubljani 2. septembra 1869. l.

Pričujoči so bili ljubljanski odborniki: gg. dr. J. Bleiweis, dr. Costa, dr. Zupanec, Lézar, Vilhar, Jeran, dr. Papež, Svetec, Sovan; izmed vnanjih pa: gg. Er-

*) Mašina, ki nam jo je slavna kranjska kmetijska družba v last prepustila, je iznajdba Pavla Kropivškega v Šemniku pri Zagorji in veljá z dvema cevema 45 gld., obropka se ž njo blizo do 20 mernikov turšice v eni uri. Dobijo se pa enake mašine z eno cevjo tudi na vrtu kmetijske družbe v Ljubljani pri g. Skaletu in v fužinah v Dvoru (Hof) pri Žužemberku, ako se ne motimo, jim je cena po 20 gold.